

Nr 963

PRACE NAUKOWE

Akademii Ekonomicznej
im. Oskara Langego we Wrocławiu

Zmiana warunkiem sukcesu

**Integracja, globalizacja, regionalizacja
- wyzwania dla przedsiębiorstw**

Redaktor naukowy

Jan Skalik

Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej
im. Oskara Langego we Wrocławiu
Wrocław 2002



Monika Kwiecińska*

LOKALNE INSTYTUCJE NIEDOCHODOWE JAKO NARZĘDZIE INTEGRACJI SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH

Streszczenie

Referat charakteryzuje lokalne instytucje niedochodowe i wskazuje na ich istotne znaczenie w procesie integracji lokalnych społeczności w Polsce. Instytucje te jako formy obywatelskiej aktywności integrują swoje działania z instytucjami samorządu terytorialnego i innymi w celu rozwiązywania najistotniejszych problemów występujących lokalnie i zaspokajania potrzeb społeczności lokalnych.

1. Lokalność i lokalna społeczność

Układ lokalny jest terytorialnym systemem społecznym, który charakteryzuje się, m.in.: silną więzią społeczną, będącą efektem wspólnego zamieszkiwania niewielkiego terenu przez w sumie niewielką liczbę osób, realizującą własne, wspólne dążenia i cele oraz odrębnością względem innych zbiorowości ludzkich [1, s. 29].

Gmina i powiat jest tym terytorium, które potraktować można jako najbliższe pojedynczej osobie i społeczności lokalnej środowisko jej życia. W tym właśnie systemie zaspokajane są podstawowe potrzeby człowieka.

Terytorialny system społeczny stanowi środowisko życia społeczności lokalnych. W wymiarze lokalnym właśnie, gdzie wszystko jest znane, bliskie, własne, bezpośrednio odczuwane, zwrócone do wewnątrz, wytwarza się charakterystyczna integracja mieszkańców i zamieszkiwanego terenu; tworzy się sieć specjalnych więzi w ramach których się żyje, tworzy lokalne systemy wartości, wyznacza cele oraz podejmuje działania dla wspólnego i indywidualnego dobra.

W tym właśnie systemie kształtują się i funkcjonują takie, mniej lub bardziej sformalizowane instytucje społeczne, jak: rodzina, grupy koleżeńskie i towarzyskie, ugrupowania polityczne, struktury samorządowe, instytucje oświaty, nauki, kultury i sztuki, ochrony środowiska i opieki społecznej oraz stowarzyszenia wyższej użyteczności.

*mgr Monika Kwiecińska, Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstwa, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

W środowisku tym człowiek realizuje swoje cele indywidualne oraz cele społeczne będące efektem zewnętrznego otwarcia na potrzeby innych osób, wynikające z jego altruistycznej i społecznej postawy [2, str. 38-39].

Udział człowieka w życiu społecznym wymaga przygotowania do działań dla dobra wspólnego, uświadomienia sobie tworzenia wartości nie dla siebie, ale dla innych oraz aktu woli wspólnego działania.

Z tego punktu widzenia instytucje władzy lokalnej i regionalnej powinny tworzyć mieszkańcom możliwość czynnego uczestnictwa w życiu lokalnym i regionalnym. Mieszkańcy powinni mieć wpływ na to co się dzieje w obszarze danej jednostki terytorialnej, co wiąże się z idea społeczeństwa obywatelskiego, zakładająca rozwój samorządności, integracji społeczności lokalnych i wzrost udziału mieszkańców w rozwiązywaniu ważnych dla nich spraw z najbliższego otoczenia.

2. Czynniki integracji społeczności lokalnych

Na integrację społeczności lokalnych mają wpływ dwie grupy czynników jednocześnie: wewnętrzne i zewnętrzne.

Czynniki zewnętrzne to warunki funkcjonowania układu lokalnego, zakres działania, wyznaczony przez układ regionalny, krajowy i globalny (m.in. wyposażenie władz lokalnych w niezbędny zakres kompetencji, co wiąże się z oczywistym faktem, że pokaźna część potrzeb społecznych powinna być realizowana w drodze zdecentralizowanego i samorządnego rozstrzygnięcia spraw).

Czynniki wewnętrzne to prawne i ekonomiczne instrumenty oddziaływania, miejscowe zasoby, potencjał gospodarczy, warunki przyrodniczo-przestrzenne. Bardzo ważną rolę pełnią czynniki społeczne czyli potrzeby, wartości i aspiracje społeczności lokalnych.

Za idealną należy uznać taką sytuację, w której potrzeby lokalnych społeczności są w pełni zaspokajane przez władze lokalne. Niestety ograniczenia finansowe są główną przyczyną wielu niedociągnięć i braków szczególnie w realizowaniu polityki społecznej.

W tych warunkach, w układzie regionalnym zaczynają kształtować się formy obywatelskiej aktywności, integrujące społeczeństwo, pozwalające na uczestnictwo upodmiotowanych społeczności w życiu publicznym i zaspokajanie potrzeb powstałych lokalnie czyli stowarzyszenia i fundacje.

Alexis de Tocqueville, badając rozwój i zasięg demokracji amerykańskiej odkrył rolę i znaczenie, w tym procesie społeczności lokalnej. Szybko doszedł do przekonania, że na szczeblu lokalnym swobody obywatelskie realizują się nie tylko przez gminy, ale również przez różnorakie stowarzyszenia [3; s. 56].

Ostatnie lata przyniosły i nadal przynoszą wiele dowodów świadczących o tym, że ludzie dążą do stowarzyszania się opartego na swobodzie wyboru.

Możliwość taką dają stowarzyszenia i fundacje będące organizacjami niedochodowymi.

3. Lokalne instytucje niedochodowe

Lokalne instytucje niedochodowe tworzone są przez liderów lokalnej społeczności i służą realizacji celów i zmierzeń nakierowanych na dobro środowiska własnego - lokalnego lub ponadlokalnego, np. regionu (region jest strukturą wspólnotową zbiorowości lokalnych wyodrębnionych ze względu na granice administracyjne, cechy fizjografii terenu, doświadczenia historyczne lub samodzielność gospodarczą).

Cechy charakterystyczne organizacji niedochodowych to:

- Dobrowolność tworzenia i działania
- Niedochodowość inaczej nierynkowość - co oznacza, że nie kierują się chęcią zysku. Mogą przynosić dochody ale nie są one rozdzielane pomiędzy założycieli, lecz przeznaczane na realizację celów statutowych
- Działanie na rzecz wspólnego dobra - kryterium to oznacza, że służą wspólnemu dobru swoich członków lub ludzi na rzecz których działają, a którzy nie są jej członkami.

Są wszędzie tam, gdzie powstają problemy, gdzie są niezaspokojone potrzeby i gdzie dany obszar nie stanowi wyłącznej domeny państwa.

- (a) organizacje działającej w sferze socjalnej i ochronie zdrowia świadczą usługi opiekuńcze, prowadzą stołówki, noclegownie, schroniska, domy dziecka, poradnie dla osób fizycznie lub psychicznie upośledzonych, szpitale, hospicja, apteki, przychodnie, poradnie, dystrybucję darów, prowadzą biura pośrednictwa pracy, ośrodki dla uzależnionych, organizują warsztaty terapii zajęciowej;
- (b) organizacje działające w oświacie, opracowują i realizują programy szkoleniowe dla uczniów, nauczycieli i rodziców, prowadzą świetlice, ośrodki doradcze, szkoleniowe, wspierają tworzenie samorządów szkolnych, tworzą programy stypendialne dla dzieci, młodzieży i nauczycieli, organizują wymianę międzynarodową;
- (c) organizacje nastawione na rozwój lokalny, aktywizują społeczność, prowadzą biura rozwoju lokalnego, opracowują programy promocji, wspierają doradczo i szkoleniowo lokalny biznes, prowadzą inkubatory przedsiębiorczości, przyciągają inwestorów i partnerów;
- (d) Wiele organizacji obok form pomocy bezpośredniej prowadzi np. badania w określonych obszarach, zbiera i przetwarza dane i informacje, szkoli i doradza, finansuje działania innych organizacji i instytucji, organizuje wreszcie opinię publiczną, prowadzi tzw. lobbying. Organizacje mają swoje punkty doradcze i informacyjne, centra szkoleniowe, biblioteki, wydawnictwa, ośrodki badawcze.

4. Zjawisko integracji na poziomie lokalnym i jej formy

Na poziomie lokalnym integracja społeczności wokół istotnych problemów rozwiązywanych przez organizacje niedochodowe obejmuje także zjawisko integracji tychże jednostek z samorządem terytorialnym opartej na współpracy, współdziałaniu i wsparciu.

Fundamentem ideowym wyznaczającym podstawy współpracy państwa, w tym samorządów terytorialnych i organizacji pozarządowych jest zasada subsydiarności zapisana w Konstytucji RP. Zakłada, że państwo bierze na siebie tylko zadania, których nie są w stanie rozwiązać obywatele i ich wspólnoty. Praktyczną konsekwencją jest decentralizacja państwa i przekazanie władzy wspólnotom samorządowym.

Organizacje pozarządowe dla samorządu terytorialnego są partnerem w co najmniej trzech rolach:

- 1) Organizacje są reprezentantem społeczności lokalnej, wyrazicielem potrzeb, dążeń i oczekiwań tej społeczności. Są więc pasem, przez który przepływają informacje w obie strony. Główne formy współpracy to: konsultacje, współdziałanie w podejmowaniu decyzji przez władze samorządowe, współpraca przy wymianie informacji.
- 2) Organizacje świadczą pomoc bezpośrednią na rzecz mieszkańców społeczności lokalnej. Dysponują wiedzą i doświadczeniem w tej dziedzinie. Mogą być znakomitym wykonawcą zadań publicznych, których zakres i sposób realizacji określa samorząd. Główna forma współpracy to kontraktowanie usług organizacjom przez samorząd.
- 3) Organizacje pełnią funkcję innowacyjną proponując nowatorskie i niekonwencjonalne sposoby rozwiązywania problemów. Główne formy współpracy to programy dotacji i inne formy wspierania.

Wyróżniające cechy organizacji pozarządowych wskazujące na ich istotną pozycję w społeczeństwie przedstawiają się następująco:

- łączenie funkcji usługowej i reprezentacyjnej,
- bardzo dobre rozpoznanie potrzeb, dążeń i oczekiwań społecznych,
- elastyczność podejmowanych działań, łatwość w dostosowaniu ich do potrzeb i preferencji klientów, adresatów działań org.,
- potencjał, przede wszystkim ludzki,
- aktywizowanie społeczności lokalnej,
- możliwość pozyskiwania środków na realizację działań z różnych źródeł,
- elastyczność w kalkulowaniu kosztów realizacji zadań,
- możliwość korzystania z infrastruktury (lokale, sale na szkolenia i konferencje, środki transportu),
- możliwość korzystania z informacji, wiedzy i doświadczeń ekspertów samorządowych,
- możliwość korzystania z kanałów promocyjnych gminy,

- możliwość korzystania z kontraktów zagranicznych,
- możliwość udzielania rekomendacji dla organizacji pozarządowych,
- możliwość korzystania ze szkoleń merytorycznych.

Modele współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi :

- 1) **Model tzw. gdański.** Samorząd co roku wyodrębnia pulę środków dla organizacji pozarządowych (ok. 1% budżetu gminy) i ogłasza konkurs dotyczący wielu rodzajów działalności. Wnioski oceniane są przez komisję opartą na reprezentantach poszczególnych frakcji politycznych, w pracach uczestniczy 4 przedstawiciele organizacji pozarządowych. Po podjęciu decyzji umowy podpisywane i nadzorowane są przez odpowiednie komórki merytoryczne samorządu.
- 2) **Model zadaniowy.** W modelu tym poszczególne komórki samorządu rezerwują pewne kwoty na realizację konkretnych przedsięwzięć. Realizowane projekty muszą być adekwatne do priorytetów gminy.
- 3) **Zamówienia publiczne** (kontraktowanie, zlecenie zadań) - środki przeznacza się na realizację konkretnego zadania. Konieczność realizacji zadań w formie działalności gospodarczej.

Występują jeszcze inne formy:

- **system kontraktowy** - oparty na zasadzie ekwiwalentności świadczeń i stosowany jedynie dla dobrze wyodrębnionych zadań o określonych standardach i rozwiniętym rynku usług;
- **system projektów skonsolidowanych** - możliwość wspólnego występowania o środki konsorcjum organizacji wspólnie i komplementarnie pracujących na rzecz danego problemu (np. zintegrowany system opieki i wychodzenia z bezdomności).

Z powyższych rozważań wynika, że lokalne organizacje niedochodowe są istotnym partnerem dla samorządu terytorialnego, podejmując się bowiem zaspokajania potrzeb społecznych zmniejszają stopień obciążenia instytucji publicznych i zmniejszają niezadowolenie społeczne, stymulują rozwój indywidualny obywateli jak i poczucie wspólnoty, stoją na straży podstawowych wartości społeczeństwa i chronią prawa obywateli do wolności stowarzyszania się.

5. Fundusze Lokalne w Polsce jako przykład integracji lokalnej społeczności

Fundusze Lokalne tworzą od 1998 roku ogólnopolską Sieć Lokalnych Organizacji Filantropijnych. Sieć skupia 12 autonomicznych organizacji niedochodowych (fundacji i stowarzyszeń) działających zarówno w społecznościach miejskich jak i wiejskich na rzecz ich rozwoju i wzmacniania .Są partnerem dla instytucji i firm oraz programów działających ponadlokalnie.

Fundusze zbierają i przyznają środki finansowe na rzecz poprawy warunków życia konkretnych społeczności lokalnych. Łączą darowizny wielu darczyńców w jeden wieczysty kapitał żelazny, a odsetki uzyskiwane z lokat i inwestowania kapitału żelaznego, przeznaczają w formie dotacji i grantów na finansowanie inicjatyw i programów, wynikających z analizy potrzeb lokalnych i woli darczyńców.

Są otwarte na potrzeby zarówno darczyńców, jak i społeczności lokalnych, dlatego przyznawane dotacje i granty mogą wspierać działania w zakresie np.: zdrowia i edukacji mieszkańców, pomocy społecznej, rozwoju kultury i zachowania tradycji, ochrony środowiska, sportu, bezpieczeństwa i aktywizacji mieszkańców.

Wszystkie decyzje o przyznaniu pomocy przez fundusz podejmowane są przez społeczną komisję lub radę, składającą się z przedstawicieli darczyńców i liderów społeczności lokalnej. Decyzje są jawne i podawane do publicznej wiadomości.

Fundusze oparte są na pracy wolontariuszy, nieustannie zbierają środki finansowe, angażując do tego całą społeczność lokalną. Ich beneficjentami są lokalne stowarzyszenia, fundacje, szkoły, domy kultury, kluby i inne instytucje nie nastawione na zysk.

6. Zakończenie

Partnerstwo z organizacjami niedochodowymi w odniesieniu do ważnych, istotnych spraw dotyczących danej społeczności aktualnie jest bardzo rozpowszechnione. Jest to wynikiem wzrastającej świadomości społeczeństwa a także jego upodmiotowienia dokonanego w określonych aktach prawnych. Wszystkie akty prawne odnoszące się do zakresu kompetencji poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego nakładają na ich władze obowiązek współpracy z partnerami lokalnymi ponieważ to lokalne społeczności najlepiej wiedza, w jakich środowiskach jakie występują problemy i działając na rzecz wspólnego dobra starają się je rozwiązywać.

Summary

In my paper I am characterizing local civil society organizations and underlying their important role in local civil society development in Poland. These institutions as forms of social activity integrate their work with local governments and other institutions because they want to solve the most important local problems and local society needs.

Bibliografia

- [1] Parysek J., (1997): *Podstawy gospodarki lokalnej*. Poznań.

- [2] Potoczek A., (2001): *Stymulowanie rozwoju lokalnego-perspektywa społeczna i organizacyjna*. Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Toruniu.
- [3] de Tocqueville A., (1996): *O demokracji w Ameryce*. Kraków.
- [4] Szymańska D., (1995): *Spoleczności lokalne jako czynnik rozwoju i funkcjonowania samorządu terytorialnego*. Toruń.